

ВАЛЕРАН ДЪО ВАВРЕН

/1445/

Валеран дьо Ваврен, един от прославените военачалници на бургундския принц Филип Добри, е роден в началото на XV в. в знатно семейство. Доверен съветник и шамбелан на принца, Валеран дьо Ваврен се изявява особено във връзка със събитията около подготовката на съюзен християнски флот в помощ на втория противотурски поход през 1444 г. начело с полско-унгарския крал Владислав III Ягело и трансилванския войвода Ян Хуниади. Четирите бургундски галери в този флот са под командата на Валеран дьо Ваврен и в ранно лято се отправят към Леванта, следвайки папския и венециански флот, ръководени от кардинал Кондолмиери.

Участниците в съюзния флот не успяват да попречат на османската армия да се прехвърли от Анадол в Европа и да се насочи срещу кръстоносната армия, идееща през Българското Подунавие към Варна. След Варненската битка (10. XI. 1444 г.) Валеран дьо Ваврен решава да тръгне с корабите си по Черно море към Дунав, за да разузнае за съдбата на Владислав III Ягело. След като прекарва Великден в Пера, той поема с флота си, придружен от унгарци, освободени от турски плен, и бургундски благородници по Черно море. По пътя се отклоняват в Месемврия, където търсят припаси. Комендантът на крепостта, която е още византийско владение, ги моли да отведат със себе си един оцелял след Варненската битка унгарец. Той не смее повече да го укрива от страх пред турска обсада. Приели спасения унгарски благородник на корабите си, бургундците продължават по Черно море до дунавското устие. Тук мисията на бургундците се изменя. Посрещнати от власи в Ликостомо¹, бургундците съвместно с унгарските освободени пленници решават да изпратят пратеничество в Унгария и да приканят Ян Хуниади за нови противотурски действия. Докато чакат отговора му, корабите на Ваврен щели да останат в Кафа и да се върнат и причакат пратениците при устието на Дунав. По пътя Ваврен пленява турски кораби с храни и около Кафа се натъква на два бургундски кораба на известния Жофроя дьо Тоази, опитен флотски началник, кален в борба с мюсюлманите в Леванта. Бургундците не знаят дали той е жив, защото бил пленен на черноморското крайбрежие към Грузия. Ваврен изпраща свои хора, които го освобождават с помощта на трапезундския византийски владетел.

Бургундските пратеници в Унгария уговарят съвместни действия с бойците на Хуниади, с които да се съединят при Никопол. За общите действия са привлечени и власите. В края на юли 1445 г. бургундският флот, подпомогнат от власите, атакува Силистра, овладява Тутракан, Гюргево и Русе, отбранявани от османски гарнизони. Бургундци и власи съвместно и с бойци на Хуниади действуват при Никопол, но се оттеглят при вестта за приближаването на голяма турска армия.²

След това Ваврен се завръща в родината си през Цариград и Рим, приет добре и от византийския император, и от папата. Пристигнал в Лил, той докладва на бургундския принц за преживяното. Но цялостните му спомени от мисията му в Леванта са записани от вуйчо му Жан дьо Ваврен.³ В тях Ваврен описва борбите на власи и унгарци срещу турците, разказва с повече подробности и внимание за влашкия владетел Влад Дракул и след това за флотската си експедиция по Черно море и Дунав. Описанията му на редица крепости по дунавските брегове и особено по Българското Подунавие са непосредствени и ценни, защото се дължат на очевидец и при това с опитното око и точност на военен.

Валеран дьо Ваврен умира в 1469 г.⁴

В споразумение с влашкия владетел Влад Дракул и с Ян Хуниади бургундският флот навлиза по Дунава към средата на август.

„Дълго време трябваше да плуват срещу течението на реката до Триест“⁵; защото дотам имаше 300 мили, които отговарят на около сто френски левги.

При това пътуване често господарят на Влахия с цялата си сухоземна сила се явяваше на брега на реката да се разговаря с християнските господари. И ето че един път той им каза да хвърлят котва, защото приближаваха града Триест, и че на другия ден, тръгвайки оттам, щяха да бъдат за два часа пред града. Хвърлиха котва и се събраха на съвет, за да решат дали на другия ден да обсадят града“ (с. 54).

Съветът решава да обсади на другия ден града. Но обсадата не се осъществява, защото разузнаването на кръстоносците донася, че в града пребивава голяма войска с висши военоначалници. С помощта на Сауджи, претендент за султанския престол, който се движи с кръстоносците, те водят безуспешни преговори с турците. Сауджи остава при власите, а кръстоносците, изложени на оръдейния огън откъм Силистра, решават да се движат към Никопол, където е уговорено да се обединят с унгарците. Решено е корабите на Ваврен да вървят напред и да намерят къде да изпекат хляб от брашното, което пренасяли, тъй като сухарите им били повредени. Съпровождан от леките кораби на власите, пригодени за крайбрежно плаване, Ваврен се озовава пред крепостта Тутракан (Тюркан)⁶. По настояване

на власите, начело със сина на Влад Дракул, въпреки че е тревожен за изостаналите назад кораби на кардинал Кондолмиери, който също участва в тази експедиция. Ваврен атакува крепостта (с. 54—61).“ Кастелът Тюркан, разположен на брега на Дунава, бе с четири стени във форма на квадрат, като на всеки от трите ъгъла имаше по една малка кула, а на четвъртия ъгъл на споменатите стени имаше голяма квадратна кула, която бе масивна, висока десет стъпки. Турците се качваха на нея по дървена стълба, покрита с плоски дървени дъски, изгладени от дървета, които пускат мъзга. Отгоре имаше голям basicol (разширена горна част на кулата) и големи околоръстни чардаци. От това място турците упорито се отбраняваха. Отзад бе пространството между крепостната стена и крепостния ров, което откръжаваше трите стени и кулата. Там имаше големи ровове и дървена околоръстна ограда“ (с. 61). Кръстоносците превземат това пространство, нямат възможност да го отбраняват, защото бягат да се укрепят в кастела. Но те са затруднени да овладеят кулата, където турците яростно се отбраняват, хвърлят от чардаците камъни и пр. Напразна е и оръдейната стрелба срещу кулата. Хрумването на Ваврен да подкопае основите на кулата е изоставено, защото един влах разказва, че когато работил на строежа ѝ като турски роб, видял колко здраво е утвърдена тя. Най-сетне кръстоносците заставят защитниците да напуснат кулата, като предизвикват опожаряването на дървените ѝ горници с чардаците. Турците са избити. На другия ден власите се връщат на брега, като откриват подземни хамбари (с. 61—65). „По тия места изкопават ями в земята като цистерни, в които слагат жито, овес и всякакви зърнени храни. После покриват ямите с големи камъни. На утрото след като през нощта бе толкова мъгливо земята над ямите не бе влажна. По този белег бяха открити подземните хамбари на селото при укреплението Тюркан. Там имаше жито, бакла и грах, които бяха добре дошли за корабите. Те всички се снабдиха с това и за всеки това бе сякаш маня, паднала от небето“ (с. 65—66).

„След като кардиналът, господин Ваврен и власите заминаха от кастела Тюркан, на втория ден пристигнаха до о. Жоржиу,⁷ където знаеха, че има много голям и здрав четириъгълен кастел с четири стени. На четирите ъгъла на всяка стена имаше много голяма и съвсем четириъгълна кула, от които най-малката бе по-голяма и по-силна от тази на кастела Тюркан, и като нея с разширена дървена горна част. Към реката имаше две малки стени, които започваха от кастела и отиваха до реката. На краищата имаше и две други кули, пак така с разширени горни части, както другите (с. 70).

След упорито обстрелване кръстоносците и власите прибегват към изпитаното средство — струпват дърва и предизвикват пожар, за да засегнат дървените части на кулата и да

заставят гарнизона да се предаде. Въпреки ожесточената си съпротива турците виждат, че не ще устоят, и преговарят с влашкия княз да предадат крепостта. Те се споразумяват, опразват крепостта и се изтеглят през реката в България с имуществата си (с. 71—77).

В това време Ваврен е тежко болен на кораба си. Кръстоносците решават да атакуват кастела Русико⁸, „подобен на кастела Тюркан“. Но турците го подпалват, знаейки станалото с Тюркан и Жоржиу. Корабите хвърлят котва пред кастела и селото, които горели (с. 78—79).

„Като се пръсна из страната вестта как нашите хора побеждаваха неверниците, християните, живеещи в България, се пробудиха, сговориха се и заявиха, че не желаят повече да понасят турското господство. Решиха и натовариха на коли и каруци всичките си имуществата, жени и деца, като отведоха целия си добитък с тях, за да се предадат на господаря на Влахия и на тези от галерите (т. е. кръстоносците — б. пр.), на които изглеждаше, че те са достатъчни, за да окажат отпор на турците, пребиваващи там. Споменатите български християни уведомиха за пристигането си господаря на Влахия и кардинала, като молеха в името на бога да ги приемат. Но турците, които узнали, че споменатите българи са се разбунтували, ги преследваха соколо 800—1000 души.

Откриха ги на една левга^{8а} от района до Росико, където ги обсадиха на един хълм. Узнал истината за това, господарят на Влахия нареди конете да преплуват реката и мина с 4000 души, за да подпомогне обсадените. Турците не чакаха повече и щом узнаха за идването му с такава сила, избягаха кой как може. А споменатите българи се предадоха на господаря на Влахия, като го молеха смирено да благоволи да подпомогне преминаването им през Дунава и да им даде или увеличи в страната си място за живеене. Тогава господарят на Влахия, който имаше голяма и просторна страна, слабо населена в някои гранични райони, удовлетвори на драго сърце искането им, като ги прие свободно за свои хора. Заведе ги в Росико. После споменатият влашки господар поиска от кардинала и господин Ваврен да благоволят да го подпомогнат да прехвърли тези български християни отвъд реката Дунав, за да ги постави в страната си извън опасност. Три дни и три нощи ги прекарваха, понеже бяха 12 000 души, мъже, жени и деца, извън багажа и добитъка. . . , когато всички преминаха реката, влашкият господар изрази доволството си, че е овладял толкова многоброен народ, и казваше, че българският народ се състои от много храбри люде. Благодарни много на кардинала и на господин Ваврен за добрините, които са му направили, казвайки, че дори тази армия на вседържителя и на бургундския принц да не бе извършила нищо друго при това пътуване, освен

да спаси 11 000—12 000 християни и да ги изтръгне от опасност и от ръцете на сарацините, това му се вижда много голямо дело“ (с. 79—80).

След това корабите се насочват към Никопол, където трябва да се съединят с унгарски бойци.

„Отидоха да хвърлят котва пред голяма кръгла кула, обкръжена от стени във форма на гащи; тази кула е на брега на реката, на влашка земя.⁹ Посоченият град Никополи¹⁰ е дълъг и тесен, разположен на хълм, със силна крепост на върха. От двете страни на града има две големи крепостни стени, които се спускат от посочения кастел до реката. Стените са добре защитени с големи кръгли кули. Имаше само една голяма дървена палисада до реката от едната до другата крепостна стена. Там имаше шест галери или галиоти, които туците бяха потопили във водата, завързани за палисадата — виждаха се навън само задните им части“ (с. 81).

Увод, подбор, превод и коментар: Б. Цветкова

¹ Килия, Румъния.

² N. Iorga. Notes et extraits pour servir à l'histoire des croisades au XVe siècle. III, Paris, 1902, p. 176—179; J. Радонић. Западна Европа и балкански народи према турцима у првој половини XV века, Нови Сад, 1905; с. 192—193; Б. Цветкова. Паметна битка на народите. Варна, 1969, с. 226.

³ Първото издание е на Dupont. Anciennes chroniques d'Angleterre par Jehan de Wavrin, seigneur du Forestel. Choix de chapitres inédits, annotés et publiés par la Société de l'histoire de France. Paris, 1858—1863, v. II, p. 1—162. Друго издание прави Hardy. Recueil des chroniques et anciennes istoires de la Grant Bretagne, à présent nommê Engleterre, par Jehan de Wavrin, seigneur de Forestel. London, Green, v. V, p. 3—119; Поместените тук извадки са по изданието на N. Iorga. La campagne des croisés sur le Danube (1445). Paris, 1927.

⁴ Животописните бележки за Ваврен са по Călători străini despre țările române, v. I, ed. M. Holban, București, 1968; Б. Цветкова, пос. съч. и изданието на спомените му по N. Iorga.

⁵ Гр. Силица, средновековната българска крепост Дръстър.

⁶ Тутракан. За всички споменати у Ваврен дунавски крепости срв. D. Anghelov. Une source peu utilisée sur l'histoire de la Bulgarie au XVe siècle. Byzantinobulgarica, II, Sofia, 1966, p. 169—179; Ал. Кузев, Принос към историята на средновековните крепости по Долния Дунав, ИИМВ, II(XVII), 1966, с. 23—51, III(XVIII), 1967, с. 41—71; вж. и Б. Цветкова. Vie économique de villes et ports balkaniques au XVe et XVIe siècles. REI, XXXVII/2, 1970; Б. Цветкова, Проучвания на градското стопанство през XV—XVI в., София, 1972.

⁷ Джурджу, Румъния.

⁸ Русе. Срв. особено Б. Цветкова, пос. съч., с. 227, бел. 242.

^{8a} Старинна мярка — около 4 1/2 км.

⁹ Крепостта Холъвник, дн. Турну, Румъния. Срв. подробно литер., пос. в бел. 6.

¹⁰ Никопол, Плевенски окръг.